
Feliks J. Bister

Življenje in delo Antona Korošca do prve svetovne vojne

I. Uvod

Prleška vinska trta je od nekdaj vplivala na sproščeni in odkriti značaj domačega prebivalstva. Hkrati je jamčila za mednarodno priznano kakovost spodnještajerskih vin. Zato po mojem nikakor ni slučajnost, da je iznajdljivost ljudstva prav v tem mejnem panonskem prostoru med staro Avstrijo in bivšo habsburško Ogrsko tako velika. Prlekija je dala celo vrsto pomembnih mož - znanstvenike, pisatelje, pesnike, duhovnike, politike itd. -, ki so bistveno sooblikovali duhovno in družbenopolitično podobo slovenskega naroda. Imena kot Fran Miklošič, Božidar in Anton Raič, Jakob Missia, Stanko Vraz, Fran Ksaver Meško, Bratko Kreft, Edvard Kocbek itd. so nam vsem dobro znana.¹

Med t. i. »velike sinove« Prlekije gotovo spada - ob vseh različnih svetovnonazorskih ali strankarskopolitičnih pogledih - zgodovinska osebnost duhovnika, novinarja in politika Antona Korošca (1872-1940).

II. Rojstni kraj, družina in ljudska šola

Rodil se je 12. maja 1872 v zaselku Biserjane števil. 7 pri Sv. Juriju ob Ščavnici, danes Videm ob Ščavnici, kmetu Janezu Korošču (1835-1910) in njegovi ženi Neži roj. Ploj (1840-1907). Občina Sv. Jurij ob Ščavnici (St. Georgen a. d. Stainz) je obsegala po Janischevem topografsko-statističnem leksikonu takrat 771,65 ha zemlje, 94 hiš in 452 prebivalcev, od katerih je bilo 209 moških. Dekanija Sv. Jurija je imela osem župnij med Ljutomerom in Radgono in je štela 27.000 vernikov, glavna fara sama pa 4495 duš.²

Antona Korošca je še na dan njegova rojstva krstil kaplan Anton Kucovan v stari gotski farni cerkvi, kamor botra Magdalena Ploj, kmetica iz Grabonoša, in vaška babica Terezija Brumen³ nista imeli niti deset minut hoje od skromne domačije Koroščevih, ki leži tik ob občinski cesti. Ohranila se je do današnjega dne brez večjih gradbenih sprememb. Polja in travniki ležijo v neposredni bližini hiše, medtem ko je vinograd precej oddaljen, kar je za tamkajšnje kraje običajno. Ta vinograd si je Korošec pozneje pridržal kot edino dediščino, čeprav je ostalo kmetijo prevzela njegova sestra Marija (1869-1958), poročena z Jakobom Sinkom (1872-1956). Sestra je s svo-

---

¹ Feliks J. Bister, Dr. Anton Korošec. Mladost, šolanje in prvo javno delovanje slovenskega politika in državnika (1872-1905). Ob stoletnici njegovega rojstva. V: Mladje 12 (1972) 81-100.

² Josef Andreas Janisch, Topographisch-statistisches Lexikon von Steiermark mit historischen Notizen und Anmerkungen, 1. Bd. (Graz 1878) 298-299.

³ Krstna knjiga župnije Sv. Jurij ob Ščavnici, liber X 1858-1874, pag. 167, n. 58.

jim možem seveda obdelovala tudi vinograd, ki ji je kar prav prišel na tem malem koščku zemlje. Brat pa je rad prihajal še kot minister iz Beograda, da na licu mesta s svojimi spremljevalci preveri kakovost domače kapljice. Korošec je bil nadvse ponosen na svoje kmečko poreklo in očitno je temeljila na tem njegova narodna zavest. Zdi se mi, da je Gregorčič (1844–1906) prav zanj zapel:

Kar mož nebesa so poslala,
Da večnih nas otmo grobov, –
Vse mati kmetska je zibala,
Iz kmetiskih so izšli domov.⁴

Za mladega Korošca se je kar kmalu začelo šolanje. Pot v domačo osnovno šolo ni bila dolga, ker stoji staro šolsko poslopje blizu farne cerkve. V letih 1878 do 1883 se je Korošec torej učil brati, pisati in računati, spoznal osnovne resnice svoje katoliške vere in najbrž tudi prvič v svojem življenju imel opravka z nemščino kot obveznim državnim jezikom. Prej je med cerkvijo in očetovo hišo gotovo shajal s svojo slovensko materinščino. Zdaj ni več zadostovala, kajti predvideni gimnazijski študij je predpostavljal znanje nemškega jezika.

Priprava na gimnazijo je bila tako skrbna, da so Koroščevi starši poslali svojega sina za zadnje osnovnošolsko leto celo na Ptuj (1883–84), da bi se v mestni šoli še bolj izpopolnil v nemščini. Odločala je pri tem seveda, kot pri nešteti drugih slovenskih dijakih, tiha želja staršev, da bi sin nekoč postal duhovnik, kar se je v Koroščevem primeru tudi uresničilo.

III. Gimnazijska leta

Jeseni 1884 je začel Korošec svoj srednješolski študij na ptujski deželni gimnaziji, kjer pa je ostal samo eno leto. Ostale razrede je nadaljeval do mature na mariborski državni gimnaziji, ki je bila ustanovljena 1758 kot hišna študijska ustanova jezuitov. 1775 je iz prve jezuitske šole postala državna gimnazija, ki je tedaj štela 54 učencev. 1787 je število dijakov padlo na 30. Toda že v naslednjih letih je število vpisanih srednješolcev začelo rasti: 1824 je šola doživela svoj največji razmah, ko je imela 343 dijakov. Pozneje je število učencev nihalo med 202 (1838) in 244 (1846). Da je mariborska klasična gimnazija slovela kot zelo zahtevna šola, potrjuje že dejstvo, da jo je obiskovalo 17 otrok plemiškega rodu.⁵

Nobena od vseh štirih gimnazij na Spodnjem Štajerskem v tistih letih ni imela slovenskih paralelnih razredov. Ptujška srednja šola jih nikoli ni dobila, tako tudi ne mariborska realka. Mariborska humanistična gimnazija je vpeljala »slovenske paralelke« za nižje razrede 1889. Slovenščina pa je s tem postala učni jezik le v štirih predmetih: v verouku, latinščini, matematiki in v slovenščini sami. 1895 je tudi nižja celj-

---

⁴ Simon Gregorčič, *Poezije* (Celovec 1908, fotomeh. ponatis Celje 1989) 65.

⁵ Arhivalije klasične gimnazije (AKG), fasc. 374: Rudolph Gustav Puff, *Das k. k. Gymnasium in Marburg in Steiermark. Geschichtlicher Beitrag zur Kenntnis der innerösterreichischen Lehranstalten*, Graz 1846.

ška gimnazija dobila tzv. utrakvistične razrede. V višjih razredih štajerskih gimnazij slovenščina v monarhiji nikoli ni bila priznana za učni jezik.⁶

Teh okoliščin slovenski srednješolec seveda ni mogel spremeniti. K temu so prišla še vsakodnevna ponižanja, ki so jih slovenski učenci morali pretrpeti v avstrijskih šolah, če so bili izpostavljeni nemškoakcionalno usmerjenim profesorjem, kajti narodnostni boj v stari Avstriji ni nič prizanašal šolam. Nasprotno!

Leta 1886 v Mariboru rojeni nemškoavstrijski pisatelj Alfred Schmidt v svojem romanu »Zwischen zwei Nationen« prav dobro slika tedanje ozračje na šolah in narodnostne razmere med sošolci:

»In dem steirischen Gymnasium, das ich besuchte, hat es unter uns Schülern Slawen gegeben, Slowenen aus den Tälern der Sann und Sau. Wir nannten sie Windische, nach der alten Form von Weidende, wie sie in früheren Jahrhunderten ihrer Lebensweise gemäß genannt wurden. Wir aber taten ihnen damit keine besondere Ehre an.

In den Pausen kam es zu Prügeleien mit ihnen. Wenn wir dabei auch nicht den kürzeren zogen, so wiesen unsere Arme, Lenden und Schultern doch am Ende immer und deutlich genug die slawischen Nationalfarben auf: rote und blaue Flecken auf weißem Grund, also rot-blau-weiß. Dagegen war es ganz unmöglich, die Dreifarb, die wir hochhielten, schwarz-rot-gold, den Windischen ins Fell zu gerben.«⁷

Po drugi strani pa so omenjene razmere tudi pozitivno vplivale na narodno zavest slovenskih učencev, čeprav so dostikrat zmanjšale učne uspehe. Ravno pri Korošču, ki se je že zgodaj začel zanimati za politična dogajanja, opazimo, da učne ocene sploh ne ustrezajo njegovi nadarjenosti.

Že v četrtem razredu je pristopil Korošec k tajnemu Dijaškemu društvu visokošolcev mariborske klasične gimnazije, kajti vse dijaške organizacije so bile tedaj na splošno prepovedane. V društvu je srečal Ivana Žolgerja (1867-1925), poznejšega odličnega jurista in edinega slovenskega ministra v habsburški monarhiji.

Korošec je redno pisal za literarno glasilo malega semenišča, kjer je stanoval in iskal tudi stike z drugimi listi. Svoje prispevke je pošiljal v prvi vrsti Slovenskemu gospodarju v Mariboru in Slovencu v Ljubljani. Koroščevo poročilo v Slovencu o razmerah na celjski gimnaziji je bilo 1890 deloma cenzurirano. Toda pisca vse to ni prizadelo, saj bi kot dijak škofijskega marijanišča tvegati še več, če bi vodstvo zavoda zvedelo za njegovo publicistično delovanje.

V šolskem letu 1885/86, ko je Korošec prišel iz Ptuja v Maribor, je štela državna gimnazija 20 profesorjev, med katerimi sta bila dva duhovnika, in 323 učencev. Šolo je vodil ravnatelj dr. Arthur Steimventer, ki je poučeval tudi zemljepis in zgodovino. Po materinem jeziku je bilo 154 Slovencev, 145 Nemcev, trije Čehoslovaki ter po dva učenca srbohrvaškega in italijanskega rodu.⁸ 17 učencev v statističnem pregledu ni zajetih, ker so že med šolskim letom izstopili.

Po veroizpovedi je bilo 301 katoličanov latinskega obreda, 4 so bili protestanti in en pripadnik grškega pravoslavja. Omeniti je treba, da je šola imela tudi deset ino-

⁶ Na Kranjskem so bile prve utrakvistične paralelke vpeljane že leta 1882, 1908 pa tudi za višjo gimnazijo.

⁷ Alfred Schmidt, Zwischen zwei Nationen. Ein Roman aus Österreichs Südländ, Leipzig 1917, str. 7.

⁸ Zanimivo, da je šolska statistika vprašala po materinščini in ne po občevalnem jeziku kot ljudska štetja v stari in sedanji Avstriji.

zemskih učencev. Dejansko pa je prišel le en učenec iz Nemčije, vsi ostali »tujci« so bili doma na Ogrskem (štirje), na Hrvaškem (štirje) in v Bosni (eden). V glavnem so po poreklu bili Slovenci iz ogrskih dežel dvojne monarhije.

Kot je bilo že omenjeno, je bila učni jezik nemščina, slovenščina pa je bila kot predmet obvezna za Slovence. Na šoli pa se je poučevala tudi še slovenščina kot neobvezni predmet za nemško govoreče, učence, ki se ga je v letu 1885/86 udeležilo kar 53, torej 36,6%. Neobvezni predmeti so bili tudi telovadba (69 učencev), risanje (57 učencev), petje (83 učencev), stenografija (47 učencev), leposlovje (31 učencev), štajerska zgodovina (9 učencev) ter geometrija in glasba, ki v letu 1885/86 nista našli dovolj interesentov.⁹

Ravnatelj šole je 16. decembra 1885 Korošca s šestimi drugimi učenci predlagal pri deželnem predsedništvu v Gradcu za Philipp Konradovo štipendijo.¹⁰

V tretjem razredu je imel Korošec za razrednika profesorja Josefa Meisla, ki je poučeval latinščino in grščino. Tretji razred je nastal iz dveh prejšnjih razredov in je štel 48 otrok, toda v prihodnjem letu je padlo število že na 30. Skupaj z drugimi tremi kandidati je predlagala šola takrat Korošca za Martin Verschitzovo štipendijo, ki jo je Korošec v znesku 100 goldinarjev prejel 10. februarja 1888.¹¹ Ta štipendija mu je ostala do zrelostnega izpita.

Klasifikacija Korošca na mariborski gimnaziji pokaže od četrtega do osmega razreda za obvezne in neobvezne predmete sledečo sliko:

o b v e z n i p r e d m e t i :	4. razred 1887/88	5. razred 1888/89	6. razred 1889/90	7. razred 1890/91	8. razred 1891/92
verouk	1	1	1	1	1
latinščina	3	2	2	2	3
grščina	3	3	3	3	3
nemščina	2	2	3	2	3
slovenščina	1	1	1	2	2
geografija in zgodovina	1	3	3	3	2
matematika	3	3	3	3	4
naravoslovje in fizika	3	2	2	3	4
filozofija	–	–	–	3	3
p r o s t i p r e d m e t i :					
francoščina	1	1	–	1	2
štajerska zgodovina	1	–	–	–	–
stenografija	–	2	3	–	–

⁹ AKG 255, fasc. 1885.

¹⁰ AKG 255, fast. 1885, pismo šte. 302 z dne 16. 12. 1885.

¹¹ AKG 256, fasc. 1887, pismo šte. 355 z dne 6. 12. 1887.

Zunanjo obliko šolskih nalog so profesorji ocenili večinoma z »empfehlend« ali »sehr empfehlend«.

Korošec gotovo ni bil zgleden učenec, ne po ocenah ne po vedenju in pridnosti, kajti imel je redkokdaj oceno »prav dobro«, večinoma »dobro«, v vedenju enkrat celo »povoljno«. Manjkal je največ 14 ur v prvem semestru 8. razreda, medtem ko v 7. razredu niti ene ure ni »šprical«. ¹²

Pregled klasifikacijskih rezultatov iz leta 1891/92 navaja od vseh 287 gimnazijcev – od teh je 183 Slovencev in 104 Nemcev – 21 slovenskih (ali 11,47%) in 5 nemško govorečih učencev (ali 4,67%) z odliko. Ponavljalni izpit je imelo tedaj 13 Slovencev (t. j. 7,10%) in 15 Nemcev (t. j. 14,02%). Slično je bilo tudi na drugih srednjih šolah. ¹³

Korošcevi profesorji v Mariboru so bili: razrednik Anton Lantscher (5., 6. in 8. razred) in Jakob Hirschler (7. razred) – prvi je poučeval latinščino in nemščino, drugi matematiko in fiziko – nadalje Adolf Mager, profesor francoščine, dr. Josef Pajek, profesor za verouk ter končno še profesor za slovenščino, Johann (Janez) Košan. Z navedenimi učitelji je bil Korošec vsaj nekaj let v stalnih stikih. Težko pa je dognati, koliko so nanj res vplivali.

Od 30. maja do 3. junija 1892 je imel Korošec pisno maturo: prvi dan iz nemščine in potem po vrsti iz latinščine, grščine, matematike in slovenščine. Šolsko poročilo istega leta, ki je prineslo prvič prispevek v slovenščini, in sicer »O jeziku Prešernovem«, (J. Tertnik), je objavilo tudi teme maturitetnih nalog: tako se je nemška naloga glasila »Welche Beispiele von Heldenmuth und Vaterlandsliebe lernten wir aus Österreichs Geschichte kennen?«, slovenska pa »Katere zasluge so si pridobili Vodnik, Prešeren in Levstik za preobraževanje slovenskega pesništva?«. Obe sta zahtevali več strokovnega znanja kakor fantazije. ¹⁴

Slične so bile teme šolskih nalog oz. govornih vaj v šestem in sedmem razredu:

Die römische Optimatenpartei und Jugurtha
Kriemhildens Rache im Nibelungenliede und in der älteren Fassung der Nibelungensage
»Mit des Geschickes Mächten ist kein ew'ger Bund zu flechten.« (Schiller)

Ali:

Ktere nasledke ima vestna delavnost za človeka?

O nasledkih nereda

Poljedelstvo, podlaga omiki

Ali:

Die praktischen Gründe zur Erlernung fremder Sprachen

Die idealen Gründe zur Erlernung fremder Sprachen

Schwert und Feder

»Der Österreicher hat ein Vaterland...« (Schillers Wallenstein) itd.

¹² Glej AKG 93–97, Classen-Cataloge 1887–1892!

¹³ AKG 259, fasc. 1892, Schulbericht über das Schuljahr 1891/1892 an den Hochlöblichen k. k. Landeschulrat v. 13. 7. 1892, Abschnitt II.

¹⁴ AKG 69: Jahresbericht des k. k. Staatsgymnasiums in Marburg. Veröffentlicht von der Direction am Schlusse des Studienjahres 1892, str. 55.

4. in 5. julija 1892 je sledila ustna matura pod predsedstvom c. k. deželnega šolskega nadzornika Josefa Zindla. Vsi maturanti so uspeli, trije celo z odliko: Jožef Gobeč, Fran Ilešič in Engelbert Rakovec. Ilešič (1871–1942), ki je bil vedno primus svojega razreda, je bil tudi doma iz Vidma ob Ščavnici, promoviral 1901 v Gradcu sub auspiciis imperatoris in postal pozneje profesor za slovenski jezik in literaturo na zagrebški univerzi, kjer je zagovarjal kot zastopnik neoilirizma etnično in jezikovno enotnost Hrvatov in Slovencev.

Od desetih maturantov se je polovica – med njimi tudi Anton Korošec – odločila za duhovniški poklic, po dva sta izbrala medicino in pravo, eden pa filozofski študij (oz. jezikoslovje).

IV. Bogoslovje

Jeseni 1892 je začel Korošec s filozofsko–teološkim študijem v knezoškofijskem bogoslovju lavatinske škofije, ki ga je 14. oktobra 1859 slovesno odprl škof Anton Martin Slomšek (1800–1862). Tedaj je Slomšek osebno nagovoril zbrane »venerabiles fratres ac filii in Christo«, primerjal Maribor s starimi središči slovanskega misijona, z Oglejem in Salzburgom, ter dejal:

»Skala, na katero hočemo zidati, je trdna, neomahljiva vera, ne kaka moderna, medla samovoljna vera, ki se obrača vedno po duhu časa, ki vzgaja le kristjane po imenu in iz duhovnika dela šarlatana; – temveč močna vera, ki gore prestavlja, za katero sta naša domača škofa Maksimilijan in Viktorin dala življenje ter s svojo krvjo namočila zemljo, ki je nam odkazana za obdelovanje; ta vera naj bo ona trdna skala, na katero hočemo postaviti svojo zgradbo.«¹⁵

O narodnostnih razmerah v škofiji ali v mestu Mariboru ni padla niti ena beseda.

Vodja mariborskega bogoslovja je bil ob Koroščevem vstopu prelat Karel Hribovšek (1846–1916), ki je vzpodbujal svoje seminariste h koristnemu in uspešnemu delu. Koliko so regensa pri tem podprli profesorji, je težko ugotoviti. Ivan Mlakar (1845–1914), ki je poučeval dogmatiko in fundamentalno teologijo, je na vsak način slovel kot odličen znanstvenik in priznan publicist. Od 1885 do 1894 je bil glavni urednik Slovenskega gospodarja in zavzemal s tem funkcijo, ki jo je čez nekaj let dobil mladi Korošec. Tako je bil najbrž Mlakar tisti, ki je vpeljal Korošča v žurnalistiko. Poleg Mlakarja je poučeval Franc Feuš (1850–1915) iz Ljutomera staro zavezo, poznejši stolni prošt Martin Matek cerkveno pravo in zgodovino ter Alojzij Meško (1858–1897) moralno teologijo.

Od vsega začetka se je Korošec zanimal ne le za bogoslovni študij, temveč tudi za društveno življenje in publicistično delovanje v semenišču. Pritegnilo ga je Literarno društvo mariborskih bogoslovcev, ki ga je 20. marca 1870 ustanovil takratni spiritual Jakob Bohinec (1831–1912), sodeloval je pri reviji Lipica, ki je izhajala od 1. januarja 1860 naprej. Oba, društvo in revija, sta imela že pred Koroščevim prihodom razgiba-

¹⁵ Fran Kovačič, Lavantinsko bogoslovno učilišče v Mariboru. V: Spomenica ob sedemdesetletnici lavantinskega bogoslovnege učilišča v Mariboru, str. 1–48, Ljubljana 1929, str. 6.

no zgodovino. Študijsko leto 1892/93 je prineslo ponovno spremembo. Fran Kovačič, ki je tedaj kot bogoslovec tudi aktivno soudeležen, piše:

»Z letom 1892/93 se pa začenja v društvenem in literarnem življenju mariborskih bogoslovcev 'novi vek', ki pomeni višek v društvenem in literarnem življenju mariborskih bogoslovcev.«¹⁶

Za »novi vek« v mariborskem bogoslovju so poskrbeli predvsem Ivan J. Tomažič (1876–1949), poznejši lavantinski škof, Matija Slavič (1877–1958), poznejši univerzitetni profesor in prelat, Maksimilijan Vraber (1877–1945), poznejši stolni prošt, Anton Jerovšek (1874–1932), poznejši ravnatelj škofijske tiskarne ter poznejša profesorja Avguštin Stegenšek (1875–1920) in Fran P. Kovačič (1867–1939) – ter nenazadnje Anton Korošec (1872–1940).

V zadnjem desetletju prejšnjega stoletja je bila torej v mariborskem semenišču zbrana poznejša cerkvena in narodnopolitična elita na Spodnjem Štajerskem. S skupnim trudom so obnovili hišno Literarno društvo in ga 1893 imenovali po škofu Slomšku. Prvi občni zbor je sklenil, naj Lipica v bodoče izhaja kot glasilo društva, ki je postalo tudi njen lastnik. Za sodelavce in za finančne potrebe je skrbelo od tega časa dalje društvo Slomšek.

Delovni program je orisal Fran Kovačič takole:

»Temeljito proučevanje teoloških in filozofskih vprašanj, pisateljske in govorniške vaje.«¹⁷

Člani društva so se sestali v študijskem letu 1892/93 kar 31-krat. Višek društvene aktivnosti je sovpadal z visokim nivojem, ki ga je dosegla v teh letih revija Lipica. To študijsko leto je prineslo celo ustanovitev društvene knjižnice, ki je bila v primerjavi z drugimi društvenimi knjižnicami pridno obiskana in uporabljana. Pod predsedništvom Frana Kovačiča so mariborski bogoslovci 1892–1894 organizirali knjižno akcijo za slovenske obmejne pokrajine, predvsem za prekmurske Slovence.

1894 je postal Korošec Kovačičev naslednik in uspešno nadaljeval začeto narodno-kulturno delo. Ob koncu 19. stoletja je slovanska vzajemnost postala glavna naloga društvenega delovanja. V ta namen so gojili prijateljske in literarne stike najprej s češkimi in slovaškimi kolegi, pozneje – v smislu nove jugoslovanske ideje – tudi s Hrvati.

Dragoceni viri Koroščevega duhovnega razvoja so njegovi prispevki za Lipico. Brez izjeme obravnavajo socialna, gospodarska in narodno-politična vprašanja. V prispevku »Iz življenja ogrskih Slovencev« se je Korošec ukvarjal s splošnim položajem Prekmurcev.

V dramskem prizoru »Ob Vrbskem jezeru« je skušal literarno obdelati medsebojne odnose Slovencev in Madžarov. Korošec je pri tem enostransko poudarjal pozitivne lastnosti Slovencev. Tako je hotel s primerom slovenskega hišnega učitelja, ki je rešil potapljaljočega se ogrskega oficirja iz Vrbskega jezera, ne da bi se brigal za to, da taisti oficir zaničuje Slovence, pokazati na hrabri in plemeniti značaj slovenskega ljudstva.

¹⁶ Fran Kovačič, cit. delo, str. 34.

¹⁷ Fran Kovačič, cit. delo, str. 35.

Sicer je prepustil besede pohvale mladi ogrski baronesi, ki kot priča celotnega dogodka prizna:

»Da, taki značaji, taki vzorni značaji gotovo morajo priorbiti svojemu ljudstvu boljšo bodočnost!«¹⁸

Toda Korošec je kmalu uvidel, da kljub talentu za novinarsko pisanje pač nima pisateljske ali pesniške žilice. V prihodnjem letu je objavil razpravo »V krščanstvu je rešitev«. Z njo se mu je posrečila odlična diagnoza tedanjih razmer z vidika katoliškega izobraženca. Njegove ugotovitve, ki so tu in tam sicer malo pridigarke, so sad izčrpnega študija strokovne literature. Za današnjega bralca imajo Koroščeva spoznanja skoraj preroško dimenzijo, ko n. pr. piše:

»V celi človeški družbi se opazuje dandanes velika nezadovoljnost z obstoječimi razmerami. Kamorkoli se ozremo, povsod vlada nekako nemirno gibanje in šumenje. Različne ideje si ustvarjajo različne tabore. Duhovi se ločijo in zbirajo. Na vseh straneh se vrše priprave na hud, odločilen boj. Oborožujeta se vera in nevera, vladar in podložnik, bogatin in siromak. Človeštvu se bližajo viharni časi.«¹⁹

Brezdvomno zanimive misli mladega bogoslovca iz leta 1894, ki z bistrim pogledom tolmači znamenja časa in poudarja potrebo spremembe obstoječih razmer. Osebnost se odloči za krščansko pot in zaradi tega skuša prepričati tudi druge o pravilnosti svoje odločitve s sledečimi krepkimi besedami:

»Kapitalist živi sijajno in razkošno, hodi od zabave do zabave, vozi se od jednega letovišča v drugo, a za bedo in siromaštvo istih ljudi, ki mu pomagajo s svojim znojem graditi njegovo srečo, nima srca, noče jim pomagati. Proletariat vidi, da bi se mu lahko pomagalo, da pa se mu noče, on spoznava, da nikjer ni ljubezni do bližnjega, da povsod kraljuje le sebičnost in neusmiljenost. In zaradi tega se je odločil, da si pomaga sam. Navdušenje za boj proti bogati in brezsrčni buržoaziji narašča istinito od dne do dne, pridobiva si vedno širša tla in proti celemu človeštvu s popolnim prevratom obstoječih razmer. Nevarnost je tem večja, ker so te sovražne čete skrbno urejene in ker v srcih teh bojevnikov ni vere na Boga, ni nobenih svetih čustev, temveč jedino le slepa, divja strast, ki je pripravljena za vsak še tako hudoben čin.«

In dalje:

»Dokler pa se veri ne uklone nevera, se vladar in podložnik ne bota sprijaznila, se nasprotje med siromakom in bogatinom ne bode poravnalo, sovraštvo, beda in nezadovoljnost trpela še bo naprej. Samo v veri je rešitev in kjer je le krščanska vera jedino prava in resnična, je le v krščanski veri prava rešitev.«²⁰

Že po tretjem letu bogoslovnega študija je sprejel Korošec mašniško posvečenje po mariborskem škofu Mihaelu Napotniku (1850–1922). Vodstvo semenišča je bilo z njegovim vedenjem in s študijskimi uspehi očitno zadovoljno. 25. julija 1895 je sledila primicija v domači fari. Jeseni se je moral Korošec vrniti v Maribor, da je končal četrti letnik bogoslovja.

V ta čas pade najbrž njegovo prvo srečanje z ljubljanskim profesorjem teologije Janezom E. Krekom (1865–1917). Ni dvoma, da je bilo to srečanje odločilnega pomena za njegov nadaljnji duhovni razvoj. Sedem let mlajšemu Korošču je ugajal živ in

¹⁸ Škofijski arhiv v Mariboru (ŠAM): Lipica. Izdalo Literarno društvo mariborskih bogoslovcev. Letnik XXI/1892–93, štev. 8, str. 257.

¹⁹ ŠAM: Lipica. Lepsloven in znanstven list mariborskih bogoslovcev. Letnik XXII/1894, štev. 2, str. 55.

²⁰ ŠAM: Lipica. Letnik XXII/1894, štev. 3, str. 73–74.

dinamičen Krekov duh, njegovi družbeni nazori in prav gotovo tudi njegova učenost. Z največjim spoštovanjem je Korošec sledil Kreku, čeprav sta se po značaju bistveno razlikovala. Pozneje je zavladovalo med obema prisrčno prijateljstvo, ko sta se kot državna poslancata skupno borila v dunajski politični areni.

V zadnjem letu svojega bivanja v mariborskem bogoslovju je Korošec napisal najobširnejšo razpravo za Lipico, ki se bavi s kmečkim vprašanjem. Že z naslovom »Skrb za kmečki stan« izpove pisec svojo odločno opredelitev za poklic staršev in svojih prednikov, ki je tedaj tudi poklic večine slovenskega naroda. Kmečko vprašanje je zanj glavno narodno in cerkveno vprašanje. Na podlagi najnovejše Krekove knjige »Črne bukve kmečkega stanu«²¹ slika Korošec konkretno situacijo na podeželju. Izvajanja so pod vplivom tedanjega krščanskega naziranja žal polna antisemitskih opomb, čeprav židovsko vprašanje na slovenskem ozemlju ni imelo tiste družbene pomembnosti kot jo je imelo drugod. Korošec toži, da ni več starega poklicnega ponosa. Po njegovem so krive temu splošne razmere in slabi tuji vplivi. Zaključuje:

»Naj zadostujejo navedeni štirje vzgledi, namreč krivična razdelitev davka, uničevalna prostost kapitala pri tekmovanju, spremenjenje zemljišča v premakljivo blago in demoralizacija, naj zadostujejo za trditev, da je kmečki stan zares zapuščen, da novodobni sistem vladanja zanj ne pozna milosti. Od vseh stranij se zaganjajo vanj valovi razbrzdanega družbenega morja ter ga skušajo podreti in pokopati v globočino, iz katere ni več rešitve. Nekaj časa še je stal kmečki stan res trdno, v poslednjem času pa se je začel majati, začel propadati. Še se mu lahko pomaga, toda pomoč mora kmalu in hitro priti. In kdo mu kaj pomaga? Vsakdo, kdor želi, da se ohranijo cerkvi zdrave krščanske družine, da se ohrani na svoji zemlji slovenski rod in našim cesarjem najzvestejši državljani.«²²

Značilna za mladega Korošca sta tako njegov govorniški slog kot njegova jasna opredelitev za slovenski narod, za katoliško Cerkev in avstrijsko cesarstvo, ki zanj predstavlja državo in skupno domovino. Poznejši javni delavec in politik Korošec se je še dolgo držal tega načela. Skoraj izključno se je ravnal le po lastnem spoznanju, ker je po svoji naravi nerad upošteval mnenja drugih. Tako je imel le majhen krog prijateljev, s katerimi se je tikal.

V. Kaplan, študijski prefekt in urednik

Prvo javno delovanje Antona Korošca je duhovniška služba na Sladki gori pri Poniški, romarskem kraju blizu hrvaške meje. V tej fari je od 5. avgusta 1896 do 1. marca 1897 kaplanoval in kot dušni pastir skrbel za slovenske in hrvaške vernike, ki so svojčas s svojimi prostovoljnimi prispevki omogočili zgraditev dvostolpne baročne cerkve, veličastne božje trdnjave sredi melanholične narave.

Iz kmečkega okolja Sladke gore je prišel Korošec po škofovi želji 1. marca 1897 v stari meščanski trg Marenberg, današnje Radlje ob Dravi, dekanijo z nemško-slovenskim prebivalstvom. Radlje so tedaj bile živahno središče političnega, kulturnega in gospodarskega življenja. Poleg štirirazredne ljudske šole so Radlje imele sedež okrajnega sodišča in glavarstva, okrajnega šolskega sveta, davčnega urada itd.

²¹ Janez E. Krek, Črne bukve kmečkega stanu (Ljubljana 1895).

²² ŠAM: Lipica. Letnik XXIV(1895-1896, števil. 2, str. 63-64.

30. aprila 1898 je Korošec zapustil Radlje ob Dravi in nastopil naslednji dan novo službo kot študijski prefekt mariborskega semenišča, ki ga je bil zapustil pred šestimi leti kot maturant. V tej službi je ostal Korošec do 5. junija 1902, ko si je vzel zaradi svoje žurnalistične dejavnosti neplačan in časovno neomejen dopust. Nihče tedaj ni mogel slutiti, da bo to Korošček »dosmrtni« dopust v njegovem glavnem poklicu – dušnopastirskem delu. S tem 1. majem se je Korošec posvetil politiki, ki ji je služil sprva kot novinar, pozneje kot narodni poslanec v deželnem in državnem zboru, po razpadu monarhije pa kot večkratni minister in kratkotrajno celo kot ministrski predsednik v Beogradu.

S službo vzgojitelja v Marijanišču je Korošec prevzel 1. maja 1898 tudi uredništvo tednika Slovenski gospodar, glasila katoliško-konservativnega tabora na Spodnjem Štajerskem. Ustanovitelj, prvi lastnik, izdajatelj in glavni urednik lista je bil mariborski zdravnik Matija Prelog (1813–1872), ki je prvo številko izdal 16. januarja 1867.

1. julija 1871 je Prelog prodal Slovenskega gospodarja za 100 goldinarjev mariborskemu Katoliškemu tiskovnemu društvu, ki je bilo ustanovljeno v istem letu (12. aprila).

»Hoteli so v tem društvu zbirati dušne in materijalne narodove moči, da se zopet rabijo narodu v prid, ljudstvo poučevati o svojih pravicah in dolžnostih po listih in drugih spisih, ter sposobne in nadarjene gospode vspodbujati na občekoristno delovanje. Pospeševati cerkvene, družbene in narodne koristi, je namen temu društvu.«²³

Na tej ideološki osnovi je opravljal Slovenski gospodar svojo nalogo celih 75 let do leta 1941, ko je nacistična oblast ob nemškem napadu na Jugoslavijo zaprla tiskarno in uredništvo.

Korošec ni bil tujec za sodelavce lista in bralce. V času bogoslovnega študija je namreč svoje stike z uredništvom, ki segajo v gimnazijska leta nazaj, še naprej razvijal in utrjeval.

Že dve leti prej je Korošec v uvodniku »Kje so pijavke?« obravnaval kmečko vprašanje. Za dejanske nasprotnike kmeta je imel trgovce, ki poceni kupujejo kmečke pridelke in jih drago prodajajo:

»Cela ta velika armada barantačev, nakupovalcev, prekupcev in trgovskih hiš s svojimi uradniki pa mora od nečesa živeti. In gotovo ne živijo ravno najrajši od samega rženega kruha. Kdo jim plačuje dobro hrano in mastne dobičke? Kmet, ubogi kmet. Čim nižje se lahko potisne cena na kmetih, temboljše za prekupce. Mi sami vemo... Ali se kmet ne more pomagati proti prekupcem? O da, in sicer v zadrugah, katere hoče država upeljati, ako bo našla zadostno število poslancev, ki odobrijo lep namen... Potem bodo pijavke med prekupci morale izginiti. 'Zadruga nam dajte!' S tem klicem naj začne kmet gibanje za bližajoče se državnoborske volitve!«²⁴

Teden dni pozneje je primerjal Korošec Avstro-Ogrsko z Združenimi državami Amerike in se trudil dokazati letargijo domačega gospodarstva. Istočasno je zahteval zaščitno carino za domače žito in cenejše prevozne cene. Zaključil je z zahtevo po lastnih kmečkih zadrugah.²⁵

²³ Slovenski gospodar XXXI/5, 4. 2. 1897, str. 37.

²⁴ Slovenski gospodar XXX/42, 15.10.1896.

²⁵ Glej Slovenski gospodar XXX/43, 22. 10. 1896.

Februarja 1898, torej tri mesece pred Koroščevim vstopom v redakcijo Slovenskega gospodarja, je objavil list uvodnik pod naslovom »Naša prihodnost pod habsburško krono«. Članek je po mojem mišljenju važen dokument za študij slovenskega političnega klerikalizma na Štajerskem ob koncu prejšnjega stoletja. Najdemo že razne formulacije, ki opozarjajo na majniško deklaracijo l. 1917:

»Samostalnim nam je torej postati, če hočemo živeti, ali ravno tako neobhodno je potrebno, kakor se je že dokazalo, da se združimo z južnimi nam brati. Tega ne zahteva le od nas naša lastna korist, ampak nič manj tega ne veleva našim južnim bratom njihova skrb za obstanek, kajti kakor nam preti smrt od Nemca, tako stezata roke po Hrvatih in Srbih Madjar in Lah...

... Idejo razdelitvi Avstrije v narodne skupine je hotel izvršiti daleč zroči in cesarju in državi zvesto vdani Belcredi že leta 1867, torej že takrat, ko je narodna zavest v Slovanih še komaj kalila. Kaj pa naj rečemo sedaj, ko je pri Nemcih nacionalizem besnost in pri Slovanih od dne do dne krepkejši! Vsak trezni mislec sodi, da je Avstriji pomoč in rešitev iskati le v razdelitvi po narodnosti ali v takozvanem federalizmu.«²⁶

Obravnavanje lastnega narodnega vprašanja v okviru celotne avstrijske problematike je to leto sploh na dnevnem redu. Na izbiro tematike vpliva tudi hrvaško-slovensko srečanje na Trsatu pri Rijeki meseca oktobra. Novembra je prinesel Slovenski gospodar uvodnik »Avstrijska državna ideja«, ki je opisoval v svojem zgodovinskem delu kot dve glavni nalogi avstrijske monarhije boj proti Turkom in ohranitev rimske cesarske tradicije. V zvezi z drugo državno nalogo Avstrije pomenita letnici 1806 in 1866 usoden preobrat. Predvsem so morali Habsburžani 1866 spoznati, da se stari Sacrum imperium ne da več obnoviti.

Zato opozarja anonimni pisec – po vsebini bi to lahko bil Korošec – na tretjo, novo in nadvse aktualno državno idejo:

»Velikih narodov razne konce in tudi Madžare, skratka nas vse, ki nas Donava neposredno ali posredno veže nase, po poti stroge enakopravnosti in enakovrednosti osrečiti, dajati nam streho, pod katero tekemujemo v hvaležnosti do skupnega nam vladarja, to je, odkar smo od nemških držav odločeni, edina prava ideja, ki naj vodi našo avstrijsko državo. Le v tej ideji ji je rešitev, pa tudi gotova rešitev; če se je pa ne oklene, potem ji ni treba več pomagati.

... Le Slovanom je ležeče na obstanku in mogočni prihodnosti Avstrije; zatorej more le od njih Avstriji priti rešitev,....«²⁷

Popolno lojalnost do cesarja in prepričanje o državnotvorni funkciji Slovanov v monarhiji je izžarevala tudi lirika mariborskega c. k. profesorja Antona Medveda, objavljena ob priliki 50-letnice vladanja Franca Jožefa:

»Zato, o Avstrija, le dvigni glavo,
Ozri se do cesarstva skrajnih mej;
Le jeden glas v nebeške visočine
Razlegal se v cesarstvu bo odslej:
Povsod so narodi v molirvi zbrani
Proseč, da nam Cesarja Bog ohrani!²⁸

²⁶ Slovenski gospodar XXXII/7, 17. 2. 1898, str. 1-2.

²⁷ Slovenski gospodar XXXII/46, 17. 11. 1898, str. 2.

²⁸ Slovenski gospodar XXXII/48, 1. 12. 1898.

Dikcija dveh sledečih uvodnikov, ki se ponovno bavita z avstrijsko državno idejo, je že zvalila »K. K. Zensurstelle«, da zbríše nekatere odstavke, ki so dajali najbrž preveč natančne odgovore na vprašanje »Kako naj Avstrija državno idejo uresničuje?« Prazna mesta v Slovenskem gospodarju pa so list le še bolj približala ljudstvu, ki je zapazilo, da glavnemu uredniku Korošču zares ne manjka poguma. Število naročnikov je poraslo od 1700 na 4000.

Korošec v narodnopolitičnih zadevah ni poznal pardona. V uvodniku »Slovenska pohlevnost« je 3. avgusta 1899 odločno zahteval:

»Slovinci se morajo udomačiti v nove časovne razmere ter se čutiti kot samostalen, za življenje določen in sposoben narod, ki je z drugimi narodnostimi, tudi z Nemci, docela jednakopraven. Klečeplazenje mora izginiti, če ne, izginili bodo Slovenci...«²⁹

Slovenski gospodar je uveljavil proti prirojeni pasivnosti in fatalizmu širokih plasti slovenskega ljudstva novo narodno zavest, ki je temeljila na večji samozavesti posameznikov. S tem so bili šele dani pogoji za zaželeno politično vigrad na Štajerskem.

Toda Korošec ni miroval. Skupno s prijateljema – duhovnikoma, Franom Kovačičem in Antonom Jerovškom, je ustanovil list Naš dom kot štirinajstdnevno prilogo k Slovenskemu gospodarju. Prva številka Našega doma je izšla 23. maja 1901 v 10.000 izvodih. Pozneje je dosegel list še višjo naklado, in sicer 17.000.

Zadnji urednik Slovenskega gospodarja, Januš Golec (umrl 1965), je opisal namen ustanovitve Našega doma v svojih spominih takole:

»Naš dom« je bilo sicer nepolitično glasilo, a je ustvaril za nekaj let temelj za katoliško in slovensko politično prekašanje spodnještajerskih gospodarjev in gospodinj, kojih glasovi in propaganda je odločevala vse sijajne volilne zmage Koroščeve stranke pri državnoborskih in deželnozbornih volitvah do izbruha 1. svetovne vojne.«³⁰

Naš dom torej ni služil le vzpostavitvi organizacijske strukture stranke, temveč istočasno tudi Korošču za pripravo prvega lastnega političnega nastopa. Sploh je imelo celotno novinarsko delo zanj funkcijo odskočne deske za zaželeno parlamentarno delovanje. Po doseženem uspehu je Korošec naenkrat postal skoraj nepismen. Le redkokdaj je pisal obširnejša pisma, skoraj nič več člankov. Njegova najljubša korespondenčna oblika je bila dopisnica ali razglednica.

Naš dom je stopil tudi v boj proti nemškutarskemu Štajercu in vsem protislovenskim silam. Za priložnost spopada je skrbela vsakdanja lokalna in deželna politika. Tako sta Naš dom in Štajerc – po domače povedano – »skup zrastle«. Od izida Našega doma skoraj ni bilo številke Štajerca, ki ne bi imenovala Korošča. Neštetokrat je prišlo do hudih sporov in najostrejše polemike, ki se je nekajkrat končala pred sodiščem.

Že 13. marca 1901 se je moral Korošec zagovarjati pred mariborskim porotnim sodiščem zaradi članka »Nemškutarska zlobnost« v Slovenskem gospodarju z dne 14. junija 1900, ker ga je odgovorni urednik Avguštin Janša izdal kot pisca inkriminiranih vrstic. Pred drugo razpravo v isti zadevi, ki je sledila 12. septembra 1901, je Korošec

²⁹ Slovenski gospodar XXXIII/31, 3. 8. 1899.

³⁰ Januš Golec, Spomini II, Maribor s. a. (neobjavljen rokopis), str. 171.

obvestil knezoškofijski ordinariat o sodnijskem postopku, kot je to za duhovnike obvezno. Pismo je ohranjeno v mariborskem škofijskem arhivu:

Prečastiti kn. šk. ordinariat!

Z najvišjim spoštovanjem podpisani pokorno naznanja preč. kn.šk. ordinariatu, da pride dne 12. sept. 1901 pred porotno klop mariborskega okrožnega sodišča.

Zatožen je zaradi prestopka proti javni varnosti in redu po § 308 in § 302 kaz. zak. ter po § 28 tiskov. zak.

Tega prestopka ga dolži c. kr. državno pravdnništvo v Mariboru zaradi tega, ker je v »Slov. Gosp.« objavil faktično obstoječo govorico, da so »nemškutarji« užgali Gregorečevo hišo pri Pruju in ker je v dveh, sicer konfisciranih noticah, imenoval inserente lista »Štajerca« ter pozivljaj slovensko čitateljstvo, naj si imena zapomni.

Kot obtežilno navaja drž. pravdnništvo proti obtožencu več dopisov iz Pruja in ptujskega okraja, ki so večinoma nastali zaradi nove ulice v Pruju, »Bismarckgasse« imenovane.

Maribor, dne 6. sept. 1901

Anton Korošec m. p.
učni prefekt³¹

O razpravi sami je izčrpno poročal že omenjeni Golec:

»Mariborska porota je obsodila 12. sept. 1901 Korošca na 6 tednov zopora. Obtoženca je zagovarjal dr. Fran Rosina, mariborski advokat in deželni poslanec. Korošec se je zagovarjal v slovenskem jeziku. Državni pravnik ali tožilec dr. Nemanič je prijemal obtoženca ne toliko kot pisca obtoženega materiala, ampak radi tega, ker je pisal in objavljaj inkriminirano gradivo duhovnik. Radi teh izpadov javnega tožilca je odločno ugovarjal pred sodnim dvorom v slovenščini obtoženi Korošec. Na ta protest je moral ubrati drzni dr. Nemanič drugo in milejšo pot okrivljenja obtoženega.«³²

22. septembra je Štajerc z veseljem beležil:

»Slišali smo v našo žalost, da se je zopet moral zagovarjati »Slov. Gospodar« zaradi jezika pred porotnim sodiščem v Mariboru dne 12. t. m. in ker se je že sčuvanje celo božji jezi dosti zdelo, zadela je pravična kazen, ne kakor dosihmal nedolžnega urednika (slamnika), temveč skritega zakrivljenca glavnega urednika g. duhovna Anton Korošec-a. Obsodilo je porotno sodišče v Mariboru dne 12. t. m. v jako zanimivi obravnavi g. Korošeca zaradi hujskanja v »Slov. Gospodarju« na 6 tednov ječe in plačilo sodnijskih stroškov.«³³

Šest tednov zopora! Kazen je zadostovala, da najdemo pozneje Korošca v tisti vrsti avstrijskih državnih poslancev, pri katerih je v življenjepisu dodana besedica »vorbestrafft«.³⁴ Katoliški duhovnik in konservativni politik Anton Korošec je bil s tem edini Slovenec v družbi pretežno socialističnih politikov drugih avstrijskih narodov! Vzrok temu so bile specifične narodnostne razmere na Štajerskem.

Štajerc je napadel Korošca v zvezi z njegovo obsodbo v posebnem odprtem pismu, ki je bilo polno ironije in škodoželjnosti:

Častiti g. Anton Korošec!

Kar ste si Vi že zdavnaj zaslužili, doletelo Vas je seveda zdaj, ker tudi božje jeze je enkrat konec. Vi se sicer smatrate pri tem političnega mučenika. Ali kaj še. Pomislite kolikor časa ste napadali iz skritega brloga z zastrupljenim strelivom kot glavni urednik »Slov. Gospodarja« na značajne, poštene može, kateri so v politiki osiveli, se junaško borili in žrtvovali na političnem vojnem polju za gospodarstveno in narodno

³¹ ŠAM, Fond 7, n. 2975.

³² Januš Golec, cit. delo, str. 170.

³³ Štajerc II/19, 22. 9. 1901, str. 3.

³⁴ Fritz Freund, Das österreichische Abgeordnetenhaus. Ein biographisch-statistisches Handbuch. 1907- 1913. XI. Legislaturperiode (XVIII. Session). Wien (1907), S. 229.

stvar. Na pomoč so Vam na strani stali breznačajni, brezvestni pisatelji, žalibog tudi iz sredine duhovskega stanu, kateri zakrivljejo z geslom na jeziku: »Vse za vero, dom, cesarja!« njih breznačajno, nemoralno sebično ravnanje.

Potolazite se g. Korošec, sveto pismo ja pravi: ktereга Bog še ljubi, istemu pošlje nadloge. To je božji miglej v poboljšanje in spokorjenje in Vam je ta božji glas gotovo v korist. Vi ste še mladi, politično vsled lastne neizkušnje celo nezreli in Bog ve, kam bi še Vi polagoma v ti predrzni politični tiri prišli in zašli. Vi ste prefekt na semenišču v Mariboru in izročena Vam je nedolžna mladina v zgojo v pravi krščanski veri na Boga in srčni ljubezni do bližnjega. Kdor enega teh malih pohujša, bolje bi bilo, da si obesi mlinski kamen na vrat in se potopi v globočino morja.

Mi Vas obmiljujemo, ter prosimo za poboljšanje hudobnega sveta.

Napredni krščanski Slovenci.³⁵

Svetopisemski citati naj bi zadeli duhovnika Korošca, čeprav je konflikt nastal le z urednikom Korošcem. Nemškutarji niso izbirali izrazoslovja.

Glede šesttedenskega zapora je vložil Korošec pritožbo. Zadeva se je zavlekla in prišla končno pred amnestijo. Cesar ga je pomilostil in spremenil prvotni zapor v denarno kazen v višini 1000 kron, ki jih je 11. avgusta 1902 plačalo Katoliško tiskarsko društvo.³⁶

Vendar boj proti Štajercu in njegovemu krogu ni bil edini. Že prej se je pojavila za Korošca druga fronta: Odborniki Katoliškega tiskarskega društva so na svoji seji dne 12. oktobra 1900 kritizirali redakcijsko vodstvo Slovenskega gospodarja in njegovo splošno zunanjo obliko. To je stara pesem ozkosrčnih duš, ki jo poje predvsem Martin Matek ob zadovoljnem kimanju navzočih duhovniških bratov:

»G. urednik je začetkoma dobro urejeval »Gospodarja«, a zdaj ne več tako; postal je preveč – samo naroden. Mi smo v prvi vrsti kristjani; Gospodar naj se torej urejuje iz krščanskega stališča.«³⁷

Lepšega spričevala kot s to opombo, da je »samo naroden«, Korošču niso mogli dati. Odborove predstave o cerkvenem listu s pohlevnimi novicami, ki nikogar ne razburijo, a najbrž tudi nikogar ne zanimajo, so se od vsega začetka razvijale ob natančno določenem Koroščevem načrtu za svobodno novinarsko delo: časopis je glasnik »novega časa«,

»neumorni zalezovalec vseh dogodkov javnega življenja, neizogibni spremljevalec človeka in človeštva, njegov informator, svetovalec in posredovalec kulture.«³⁸

Časopis je za Korošca že tedaj bil »kri socialnega organizma«. ³⁹ Tako sodobno mnenje se ni ujemalo s tradicionalno držo, ki je imela časopis v glavnem za enostranski informacijski list dotičnega lastnika. S pomočjo mlajših sodelavcev in bralcev je dokončno zmagala Koroščeva linija pri Slovenskem gospodarju.

Velikonočna številka Našega doma l. 1902 je govorila slovenski mladini o narodnem vstajenju:

³⁵ Štajerc II/19, 22. 9. 1901, str. 3–4.

³⁶ ŠAM: Zapisnik odborove seje dne 2. vinotoka 1902 v Katoliškem delavskem domu.

³⁷ ŠAM: Zapisnik odborove seje dne 12. vinotoka 1900 v stanovanju dr. Križaniča.

³⁸ Razstava slovenskega novinarstva v Ljubljani 1937. Predgovor Antona Korošca za katalog, str. VII.

³⁹ Prav tam.

»... Opiraje se na Kristusovo vstajenje, pričakuje tudi naš mili slovenski narod svoje rešitve, svojega narodnega napredka. Stoletja so nas krčila in upogibala, a uničiti nas niso mogla. In ravno to je, kar nas navdaja z novimi nadami, kar nas podžiga k nevstrašenemu in neumornemu delovanju za doseg naših smotrov. Tudi slovenskemu narodu napoči ura, ko se zdrobe morilni in sramotni okovi, v katerih ječi danes. In ta rešilni dan je že blizu; vi draga mladina slovenska, vi mladeniči, ve dekleta! Na vas se sedaj ozira ves slovenski svet, v vaših rokah leži - vstajenje naroda.«⁴⁰

Uvodnik zaključujejo upanja polni verzi, neke vrste politična aleluja:

»Trdnó dajmo se skleniti,
sloga pravo moč rodi;
vse lahko nam bo storiti,
ako združimo moči.
Naj nas vodi vez edina
vse do cilja enega:
živi narod, domovina,
večna bod' Slovenija!«⁴¹

Korošec je vnesel »novo živahnost in borbenost« v časopisje in štajersko politiko.⁴² Poleg urednikovanja Slovenskega gospodarja in Našega doma je sodeloval še pri Südsteirische Post (Maribor 1881–1900). Od l. 1901 do 1904 je urejal Südsteirische Presse, v kateri je pisal predvsem rubriko »Politische Rundschau«.⁴³

VI. Prva (neuspešna) kandidatura

V letu 1902 je Korošec kandidiral za štajerski deželni zbor. Čeprav so to bile zadnje volitve, pri katerih so še skupno nastopali liberalci in klerikalci, je prišlo v okrajih Ljutomer, Ormož in Gornja Radgona že do ideološke delitve. Mladi učni prefekt Korošec je nastopil tam 4. novembra proti staremu liberalnemu okrajnemu glavarju iz Ormoža, Ivanu Kočvarju (1828–1913) in izgubil. Kandidiral je v domačih občinah in spoznal trdo resnico latinskega pregovora: *Nemo est propheta in patria sua!*

Od 4238 volilnih upravičencev se je udeležilo predvolitve le 512. Od vseh 128 volilnih mož jih je volilo 122: 70 Kočvarja, 44 Korošca, 8 nemškega kandidata Vračka.⁴⁴ Golec trdi, da se je Korošec dobro zavedal, »da je izgubil bitko pri volitvah v deželni zbor v svojem domačem ljutomerskem okraju zaradi ljudske nezavednosti«.⁴⁵ Silvo Kranjec pa navaja zadržanje škofa Napotnika kot odločilno dejstvo za Koroščev poraz⁴⁶, kar je prej sprejemljivo. Brez škofovega pristanka je bilo duhovniku in začetniku Korošču nemogoče uspeti.

Toda Korošec ni obupal. Nadalje se je posvetil javnemu delovanju, predvsem organizaciji kmečke mladine, za katero je priredil 1903 tri velike manifestacijske shode:

⁴⁰ Naš dom II/7, 27. 3. 1902, uvodnik »Velika noč«.

⁴¹ Naš dom, prav tam.

⁴² Glej Franc Hrastelj, Zgodovina Tiskarne sv. Cirila. Maribor s. a. (neobjavljena skripta), str. 161.

⁴³ Prim. SBL I, str. 517!

⁴⁴ Vasilij Melik, Volitve na Slovenskem, 1861–1918 (Razprave in eseji 10), Ljubljana 1965, str. 391.

⁴⁵ Januš Golec, cit. delo, str. 173.

⁴⁶ Glej SBL I, str. 517!

»Na teh treh velikih mladeniških shodih k verski in narodni zavesti vzbujeni slovenski mladeniči so postali čez nekaj let moške in samostojni gospodarji, Koroščeva avantgarda pri vseh volitvah in javnih nastopih skozi desetletja. Ti mladeniči in poznejši moške so bili jedro vsega političnega, prosvetnega in gospodarskega gibanja na Spod. Štajerskem. Ta garda se ni izneverila Korošču pod staro Avstrijo, spremila ga je tudi v prvo Jugoslavijo...«⁴⁷

VII. Študij na graški univerzi

Po izgubljenih volitvah je Korošec s polno paro nadaljeval svoj doktorski študij na teološki fakulteti graške univerze. Tam je že kot »cooperator Ecclesiae parochialis S. Michaelis loci Mahrenberg« 26. januarja 1898 napravil prvi rigoroz iz moralne in pastoralne teologije z oceno »bene«. 6. decembra istega leta je sledil drugi rigoroz iz novega in starega testameta. Ocena prvih dveh profesorjev je bila »bene«, drugih dveh pa »sufficienter«. Kot Koroščev poklic je protokol navajal »studiorum praefectus in Seminario episcopali«.

Tretji in četrti rigoroz je napravil Korošec šest let pozneje: 12. aprila 1904 izpit iz apologetike in dogmatike z najslabšimi ocenami: enkrat »insufficienter« in trikrat »sufficienter«. Podpisani dekan Anton Mihelitsch je protokoliral »aprobatus per vota maiora«. Bolj uspešen je bil Korošec pri četrtem izpitu iz cerkvenega prava in zgodovine: enkrat »bene«, dvakrat »sufficienter« in enkrat »insufficienter«.

Koroščeva disertacija obravnava teološko snov: »De sacramentorum causalitate seu utrum sacramenta novae legis causent gratiam moraliter an physice.«⁴⁸ Obsega 56 strani z 20. poglavji. Napisana je z roko.⁴⁹

Teološko vrednost in znanstveni pomen Koroščeve doktorske naloge lahko ocenijo le dogmatiki. Zgodovinarje zanima dejstvo, da je Korošec promoviral 11. julija 1905 za doktorja teologije in s tem zaključil osemletni univerzitetni študij v Gradcu.

Univerza ni ostala brez posledic za njegov značaj. Doktor Korošec se je vedel bolj odprto, strpno in velikodušno, čeprav je še vedno z isto trdovratnostjo sledil svojim narodnopolitičnim ciljem. V bodoče je vendarle bolj pazil na verske, svetovnonazorske, politične, narodne in socialne razlike in meje kakor marsikateri od njegovih kolegov v Slovenski ljudski stranki in predvsem, ni jih pa imel več za nepremostljive oz. nepremične. Pozneje je zaslovel kot spretni taktik. Njegovo paktiranje torej ni neznačajno in breznačelno, ker je dejansko samo na ta način zagotovil Slovencem na Dunaju in v Beogradu več politične moči, kot bi jim pripadala po številu prebivalstva ali mandatov.

VIII. Državni poslanec na Dunaju

Po smrti Josipa Žičkarja (1846–1905), 27. septembra 1905, je predlagal dekan Marko Tomažič (1861–1930) že 15. oktobra 1905 Korošca za naslednika. Kandidaturo je podprlo Katoliško politično društvo na zborovanju v Kozjem. Dokončno besedo pa so imeli zaupniki 10. maja 1906 v Celju. Pod predsedstvom državnega in deželnega

⁴⁷ Januš Golec, cit. delo, str. 183.

⁴⁸ Theologische Fakultät der Universität Graz. Titel der Doktordissertationen, S. 20, n. 71.

⁴⁹ Antonius Korošec, De sacramentorum causalitate, Univers. Graec, 1905 (Index).

poslanca Franca Robiča (1841–1913) so potrdili s 63–imi glasovi Antona Korošca kot kandidata katoliškega tabora. Ostala dva kandidata sta dobila samo 29 (Vodušek) in 21 (Pukl) glasov.⁵⁰ Pri volitvah 29. maja se je odločilo 19.153 volilcev – od 29.115 volilnih upravičencev – za Korošca, medtem ko je podprlo 7065 volilcev nemškega kandidata (Vračko) in 2807 volilcev slovenskega liberalca (Rebek).⁵¹ Slovenec je navdušeno zapisal:

Dr. Anton Korošec pri državnozbornski volitvi za peto skupino sijajno zmagal!
 Slava novemu poslancu, možu odločno slovenskega in odločno katoliškega prepričanja. Hvala in slava vsem, ki so pripomogli, da je dr. Anton Korošec na jezo vsem intrigantom izvoljen s tako ogromno večino!
 Slava volilcem!
 Naprej do novih zmag!⁵²

Kot novoizvoljeni poslanec volilnega okraja Celje je Korošec dne 7. junija 1906 prebral svojo parlamentarno zaprisego v nemščini in slovenščini v dunajskem državnem zboru. Pet dni prej je nasledil kneza Hohenlohe–Schillingsfürsta, ministrski predsednik cesarske vlade baron Beck, ki je želel predvsem izpeljati volilno reformo. Zato je pričakoval od poslanske zbornice, da se bo zavedala resnega trenutka. V ta namen je končal svoja izvajanja s starim latinskim pregovorom: »Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur.«⁵³

Prva skrb poslanca Korošca so bile domače občine, ki so 30. maja 1906 močno trpele zaradi hudega neurja in toče.

Dan kasneje je interpeliral pri pravosodnem ministru v zadevi gornjeradgonskih sodnijskih cenilcev.⁵⁴ 20. junija 1906 je stopil Korošec prvič kot govornik pred plenum državnega zbora, v katerem je videl prostor medsebojnega sporazumevanja narodov avstrijske polovice habsburške monarhije. Za Slovence je bil dunajski parlament vedno tudi odprto okno v širši svet, kjer zoprna cenzura ni mogla omejevati ali zatreti svobodnega pretakanja misli in besed. Svoj govor je začel v materinem jeziku, nato pa je v prvem nemškem stavku odločno protestiral proti preziranju slovanskih govorov v parlamentarnih zapisnikih. Seveda ja njegov protest spremljal živahen aplavz iz slovanskih klopi. Osrednja zahteva Koroščevega govora pa je bila zahteva po obrtni šoli za Spodnjo Štajersko.⁵⁵ Od vseh naslednjih parlamentarnih iniciativ Antona Korošca je treba omeniti interpelacijo v zadevi rabe jezikov na štajerskih⁵⁶ in nastanitve Slovencev na kranjskih in koroških sodiščih. Pomembna je zahteva po nadrejenem sodišču (Obergericht) v Ljubljani s pristojnostjo za vse s Slovenci naseljene dežele.⁵⁷

Poleti (25.–28. avgusta) se je udeležil Korošec tretjega katoliškega shoda v ljubljanskem malem semenišču. V vseslovenski javnosti se je tako prvič pridružil kranj-

⁵⁰ Slovenec šte. 107, 10. 5. 1906.

⁵¹ Vasilij Melik, cit. delo, str. 395.

⁵² Slovenec šte. 123, 30. 5. 1906.

⁵³ Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten, 412. Sitzung, 7. 6. 1906.

⁵⁴ Stenographische Protokolle, 414. Sitzung, 12. 6. 1906.

⁵⁵ Stenographische Protokolle, 420. Sitzung, 20. 6. 1906.

⁵⁶ Stenographische Protokolle, 428. Sitzung 10. 7. 1906.

⁵⁷ Stenographische Protokolle, 431. Sitzung, 20. 7. 1906.

skima voditeljema Šusteršiču in Janezu E. Kreku. Kot predavatelj je zahteval, »da država posveti kmečkemu stanu vse sile, a največ bo pomagalo, če se začne širiti kmečka zavest. Kmet se mora zavedati svojega velikega in važnega pomena v domovini in državi«. Za Korošca je »kmečki stan povsod oni živelj, ki ohranja državo, prestol in oltar«. ⁵⁸ Da je mladi Korošec pri svojem prvem nastopu na splošnem manifestacijskem zborovanju »napravil zelo dober vtis na vse zborovalce«, je priznal celo Matija Škerbec. ⁵⁹ O kmetih kot najvažnejši stanovski skupini v državi je Korošec spregovoril tudi v poslanski zbornici na Dunaju dne 6. novembra 1906, in sicer v zvezi z debato o volilni reformi, ki jo je načelno pozdravil, uprl pa se je predvideni dodelitvi mandatov, ker je pripadlo devetim milijonom Nemcev 233 mandatov, 16 milijonom Slovanov pa le 259. Posebno krivična se mu je zdela razporeditev mandatov med Nemci in Slovenci na Štajerskem in Koroškem. ⁶⁰ Koroščeva izvajanja so hotè izzivala politične nasprotnike, ki so se maščevali s tem, da so ga opozarjali na njegove duhovniške dolžnosti. ⁶¹

V svojem drugem daljšem govoru o volilnem zakonu (20. novembra 1906) je Korošec razgrnil svoje misli o državi in njeni naravnopravni podlagi. Za teologa Korošca je državna oblast od Boga in zato legitimna. Ta oblast deluje po svojih zakonih, ki jih je treba spoštovati. Prevladovala je torej močna zavest lojalnosti do države in vladarja, ki je imela svoje korenine bolj v tradicionalni katoliški usmeritvi kakot v nastajajočem katoliškem socialnem nauku. Na drugi strani je Korošec poudarjal veliko odgovornost vladajočih, slično očetu v družini, kajti tudi »očetova avtoriteta« ni sama sebi namen, ampak v dobro skupni blaginji v družini. Končno je treba videti politične pravice kot pravice participacije ljudstva pri vladanju. ⁶² Vsekakor upravičeno trdi Robert A. Kann, da je splošna volilna pravica leta 1907 zagotovila Slovencem v Avstriji večje in pravičnejše zastopstvo v dunajskem parlamentu. ⁶³

Na Štajerskem se je ravno pred uvedbo splošne volilne pravice izpeljala tista strankarska ureditev, ki je pozneje nosila novo politično življenje: liberalci so jeseni 1906 ustanovili svojo Narodno stranko za Štajersko, klerikalci pa 31. 1. 1907 samostojno Slovensko krščansko-socialno zvezo. Predsedoval ji je Anton Korošec, ⁶⁴ ki je dobro vedel, da bo »tista stranka, ki bode bolj izobrazena, bode pa vedno tudi zmagala, naj si bo liberalna ali klerikalna«. ⁶⁵ Zato bo treba »v znamenju nove dobe« iti med ljudstvo, »in tam iskati oko v oko zaupanje«. ⁶⁶

Korošec je kandidiral v podeželskem volilnem okraju Rogatec-Šmarje-Kozje. 14. maja 1907 je zmagal s 4187 glasovi pri 6604 volilnih udeležencih, t. j. bilo nad 63%

⁵⁸ Slovenec, šte. 195, 27. 8. 1906.

⁵⁹ Matija Škerbec, Pregled novodobnega slovenskega katoliškega gibanja, 1. knjiga (Cleveland 1956), str. 93.

⁶⁰ Stenographische Protokolle, 444. Sitzung, 6. 11. 1906.

⁶¹ Prav tam.

⁶² Stenographische Protokolle, 454. Sitzung, 20. 11. 1906.

⁶³ Robert A. Kann, Das Nationalitätenproblem der Habsburgermonarchie, Bd. 1 (= Veröffentlichungen der Arbeitsgemeinschaft Ost 4, Wien 1964), str. 306.

⁶⁴ SBL 1 (1932), str. 518.

⁶⁵ Slovenec šte. 3, 4. 1. 1907.

⁶⁶ Slovenec šte. 27, 1. 2. 1907.

vseh oddanih glasov. Slovenski liberalni kandidat Vinko Žurman (1654 glasov) in Nemeč Drofenik (654 glasov) nista imela nobenih izgledov.⁶⁷ SKZ je pobrala od sedmih slovenskih poslanskih mandatov na Spodnjem Štajerskem kar pet. Od vseh 24. slovenskih državnozbornih mest so klerikalci zasedli dobri dve tretjini, t. j. 18 mest. Z volilno reformo je bila torej »končno veljavno likvidirana dotedanja politična sloga ter se je izvršila politična diferenciacija štajerskih Slovencev v katoliško-narodno in narodno-napredno (Narodno) stranko, poleg socialdemokratske in štajercijanske, ki so izven okvira narodne politične organizacije nastopale že prej«. Tako Franjo Baš.⁶⁸ Za Baša je z delom Antona Korošca in njegove generacije »postala katoliško-narodna, socialno kmetsko poudarjena stranka v političnem življenju na Slovenskem Štajerskem vodilna in obenem se je kot politično središče definitivno uveljavil Maribor«.

V državnozbornem Slovenskem klubu, ki je združil 16 katoliških poslancev pod vodstvom Ivana Šusteršiča je Korošec prevzel podpredsedniško mesto. »Klub je družba somišljenikov, kjer se obravnavajo vse zadeve odkrito in zaupno,« piše Slovenec⁷⁰ in razlaga, da pač skupnega vseslovenskega parlamentarnega kluba ne more biti. Slovenski katoličani so zato našli svoje »somišljenike« pri katoliško-nacionalnih Čehih in z njimi tvorili parlamentarno komisijo, ki je štela 33 članov. Obžalovali so, da česa podobnega ni bilo mogoče organizirati s katoliškimi Hrvati »pod vodstvom katoliških duhovnikov«.⁷¹

Z novim parlamentarnim delom so začeli 25. 6. 1907, ko so izvolili krščanskosocialnega politika Riharda Weiskirchnerja (1861–1926) za predsednika. Podprl ga je tudi Slovenski klub, čeprav nekako iz zadrege. Skupnega slovenskega kandidata pač ni bilo.

Korošec je interpeliral 27. 6. 1907 zaradi prepovedi študentskih demonstracij za slovanske univerze, za slovensko v Ljubljani, za češko v Brnu in za ukrajinsko v Lvovu.⁷²

Notranji minister Bienert se je v svojem odgovoru izgovarjal na formalne napačnosti pri prijavi prireditve.⁷³ Julija 1907 je izjavil Korošec za Slovenski klub, da je »v prisilnem položaju«, da mora glasovati »ali za začasni proračun ali pa prisiliti vlado, da si pomaga s § 14. Zato se iz našega glasovanja ne sme sklepati na razmerje med strankami in vlado. Nam Slovincem sedanja vlada ne daje povoda, da bi ji zaupali. V vseh uradih se ponemčuje, kakor preje. Zadnja imenovanja za šole in sodne urade potrjujejo to«.⁷⁴

Marca 1908 je Korošec ponovno zahteval »južnoslovansko univerzo« v Ljubljani.⁷⁵ V tem obdobju ga je zaposloval predvsem proračunski odbor, kjer je prevzel nalogo

⁶⁷ Vasilij Melik, cit. delo, str. 397–398.

⁶⁸ Študijska knjižnica v Mariboru, MS 335: Franjo Baš, Koroščevo pisma.

⁶⁹ Prav tam.

⁷⁰ Slovenec števil. 135, 14. 6. 1907.

⁷¹ Slovenec števil. 138, 18. 6. 1907.

⁷² Stenographische Protokolle, 4. Sitzung, 27. 6. 1907.

⁷³ Stenographische Protokolle, 19. Sitzung, 23. 7. 1907.

⁷⁴ Slovenec števil. 162, 17. 7. 1907.

⁷⁵ Slovenec števil. 70, 26. 3. 1908.

tajnika. Tako ni imel časa ne za interpelacije ne za govore v plenumu. 16. julija 1908 je kot glavni contra govornik predlagal spremembe poslovnika državnega zbora glede dodatnega člana prezidija, ki bi moral priti iz vrst »pridnih manjšin, pridnih malih strank«. ⁷⁶ Njegov predlog je bil pozneje sprejet.

Doma so se nemško-slovenska nasprotja zaostrovala. 12. in 13. septembra 1908 je prišlo na Ptuj ob občnem zboru Ciril-Methodove družbe do fizičnega spopada med obema taboroma. Sledili so nacionalni nemiri v Celju, Mariboru in v Ljubljani, kjer je povzročila intervencija vojske celo dve smrtni žrtvi. ⁷⁷

Diskusijo o krvavi ljubljanski nedelji dne 20. septembra 1908 je nenadoma prekinila 5. oktobra novica o avstrijski aneksiji Bosne in Hercegovine. Slovenec se je aneksije »resnično« veselil, kajti: »Slovanski element v naši monarhiji je na vsak način vsled priklapljenja Bosne okrepljen...« ⁷⁸ Priključitev Bosne je sprožila debato o trializmu. Šusteršič in Korošec sta se na zasedanju skupnih delegacij nagibala k ustanovitvi samostojne južnoslovenske države pod habsburškim žezlom in Slovenec je trdil, da je to »program in cilj vseh rodoljubov na slovanskem jugu, ki v okviru habsburške monarhije teže za kulturnim in političkim združenjem Jugoslovanov«. ⁷⁹

Do majniške deklaracije 1917 so ostale te misli vsepovsod prisotne. Konkretno so privedle do ustanovitve večje poslanske skupine, Narodne zveze, ki je združevala vse (37) južne Slovane. »Nastopa kot taktična jednota v vseh vprašanjih, ki zadevajo parlamentarno pozicijo jugoslovanske državnozbornske delegacije, osobito njeno razmerje napram drugim parlamentarnim strankam in napram vladi.« ⁸⁰ Pri Slovencih je postajalo vprašanje univerze vedno bolj aktualno. Korošec je zahteval »strog junctim« med italijanskim in slovenskim vseučiliščem. ⁸¹ Poleg tega je sanjal o samostojnem poštnem ministrstvu, ki bi ga lahko prevzel Šusteršič. Nemškonacionalci bi po njegovem mnenju celo pristali na to. ⁸²

Za novo leto 1909 je izdal Korošec nov list, Stražo, ker »žalostni pojavi vsakdanjega političnega življenja nas kličejo vedno bolj na branik, na vztrajnejšo delo za blagor in obstoj svojega ljudstva«. ⁸³ Straža je objavila obširen socialnopolitični, gospodarski, nacionalni in politični program. Osnovna zamisel: »Slovenca naj sodi slovenski sodnik, slovenskega otroka naj poučuje slovenski učitelj, oziroma slovenski profesor itd.« ⁸⁴ Skrajna nacionalistična zahteva, ki jo je dobri dve desetletji pozneje na svoj način uzakonila nacistična Nemčija. Kljub temu je aktualiziral Korošec s Stražo sloven-

⁷⁶ Stenographische Protokolle, 109. Sitzung, 16. 7. 1908.

⁷⁷ Fran Kovačič, Lavantinsko bogoslovno učilišče v Mariboru. V: Spomenica ob sedemdesetletnici lavantinskega bogoslovnega učilišča v Mariboru. (Ljubljana 1929), str. 364.

⁷⁸ Slovenec šte. 230, 7. 10. 1908 (»Habsburška Bosna«).

⁷⁹ Slovenec šte. 233, 10.10. 1908.

⁸⁰ Slovenec šte. 276, 30. 11. 1908.

⁸¹ Slovenec šte. 282, 7. 12. 1908.

⁸² Pokrajinski arhiv v Mariboru (PAM): Korespondenca Korošec-Fran Jankovič (Sv. Jurij ob Ščavnici, 28. 12. 1908).

⁸³ Straža šte. 1, 2. 1. 1909.

⁸⁴ Prav tam.

ski program iz leta 1848 in ga povezoval z južnoslovansko solidarnostjo. Duhovni oče politične misli zedinjenja južnih Slovanov pa je bil Janez E. Krek.⁸⁵

Pri volitvah 13. junija 1911 – zadnjih v habsburški monarhiji – je kandidiral Korošec v volilnem okraju Celje– Vransko, ker so se v prejšnjem njegovem volilnem okraju (Kozje– Šmarje–Rogatec) odločili za njegovega prijatelja Frana Jankoviča. S Korošcem predvsem tamkajšnji župnik Marko Tomažič (1861–1930) ni bil zadovoljen.⁸⁶ Korošec je kljub slabim izgledom premagal liberalnega kandidata Franca Robleka (4144 : 3285 glasov). Delo pičlih treh let odlikujejo nadaljnja uspešna prizadevanja za parlamentarno združitev južnih Slovanov v Hrvatsko-Slovenskem klubu (18. 7. 1911) in prevzem vodstva od Šusteršiča, ki je 4. 1. 1912 postal deželni glavar Kranjske, kar so mu klubski tovariši zelo zamerili. Korošec je spretno povezal Šusteršičevo taktiko s Krekovo miselnostjo.

Balkanski vojaški in avstrijski nacionalni konflikti ter razmere na Ogrskem so mu sproti nudili razne prilike za lastno politično uveljavitev in za pospeševanje južnoslovanskega razpoloženja. V državnem zboru je prevladovala obstrukcija. Boj proti zasovraženemu dualističnemu sistemu je bil na dnevnem redu. 20. maja 1913 je opozoril Korošec vlado in vladne stranke, da bo ura bila kmalu dvanajst in da je zaradi tega skrajni čas za federalistično ureditev podonavske monarhije na podlagi enakopravnih in svobodnih narodov,⁸⁷ toda stari Franc Jožef in njegova vlada nista več našli moči, da bi odpravili madžarsko diktaturo in nemški centralizem.⁸⁸

Feliks J. Bister

LA VIE ET L'ŒUVRE D'ANTON KOROŠEC JUSQU'À LA PREMIÈRE GUERRE MONDIALE

R é s u m é

La vie d'Anton Korošec, prêtre, journaliste et surtout homme politique, commença à Biserjane, près de Videm ob Ščavnici, le 12 mai 1872. Ayant terminé l'école élémentaire en 1884, il s'inscrit au lycée de Ptuj et, une année après, il continua sa scolarité à Maribor où il obtint son baccalauréat en 1892.

Pendant ses années d'études au lycée, Korošec mena une activité littéraire, en envoyant ses contributions aux revues Patron slovène et Le Slovène. En automne 1892, il commença ses études de philosophie et de théologie au séminaire du prince-évêché de l'évêché lavantine de Maribore. Pendant cette période, il participait aussi à la revue littéraire Lipica où il publiait ses articles portant sur des problèmes sociaux, économiques, nationaux et politiques et il prit part à la société littéraire du séminaire de Maribor. Ce qui est caractéristique du jeune Korošec: sa détermination nette pour le peuple slovène, pour l'église catholique et pour l'empire autrichien.

Il ne remplissait sa fonction de prêtre que pendant une courte période en tant que chapelain à Sladka gora près de Ponikve et ensuite, pendant une année, à Radlje sur Drava, car il fut bientôt engagé comme précepteur à Marijanišče de Maribor et comme rédacteur en chef de l'hebdomadaire Patron Slovène, porte-

⁸⁵ Slovenec šte. 237, 16. 10. 1909.

⁸⁶ Feliks J. Bister, Anton Korošec und die slovenische Politik im Wiener Reichsrat. (Ungedr. Phil. Diss. Wien 1990), str. 161–162.

⁸⁷ Stenographische Protokolle, 143. Sitzung, 20. 5. 1913.

⁸⁸ Brita Skottsberg, Der österreichische Parlamentarismus (Göteborg 1940), str. 116.

parole des catholiques de la Styrie Inférieure. En 1901, il fonda la revue »Naš dom« («Notre maison») – le supplément tous les quinze jours – qui s'engagea contre le journal Štajerc (Le Styrien), d'orientation allemande. Un article contre les sympathisants des Allemands entraîna pour Korošec une peine de six semaines de prison, ce qui fut commuée en amende. En 1902, il prit un congé impayé et pour – une période de temps illimitée, qui se révéla comme congé pour toute sa vie – pour pouvoir se vouer à l'activité d'un journaliste dans la suite. Korošec n'allait plus remplir les activités de prêtre.

En 1902, Korošec se présenta comme candidat au parlement régional de la Styrie dans les communes de son pays natal; et échut contre le chef de la circonscription d'Ormož, un libéral. Après, il entreprit les études de doctorat à la faculté de théologie auprès de l'Université de Graz. Il fut promu en juillet 1905, en 1906, il devint candidat catholique dans la circonscription électorale de Celje pour le parlement d'état. Il fut élu au parlement d'état toutes les élections suivantes de manière qu'il continuait à être le député du parlement autrichien jusqu'à la chute de la monarchie austro-hongroise. En 1911, il fut élu le porte-parole Club de députés Croate-slovène, au parlement.